

■ СОЦІАЛЬНА СФЕРА. РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ

УДК 338.43:63 (477)

DOI: 10.37128/2411-4413-2019-10-10

**ВПЛИВ РОЗВИТКУ АГРОТУРИСТИЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ НА ПОКРАЩЕННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ©**

ПІДВАЛЬНА О.Г.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри аграрного
менеджменту,
Вінницький національний
аграрний університет (м. Вінниця)

В статті наведено різні підходи, в тому числі і авторське розуміння, до визначення категорії агротуризм. Виділено фактори розвитку агротуристичної діяльності в регіоні (інфраструктурні, територіальні, виробничі та соціо-культурні). Запропоновано алгоритм оцінки ступеня агротуристичної привабливості як конкретного сільського поселення, так і регіону в цілому. Проведені дослідження показали, що відповідно до наявності агротуристичної привабливості в сільських поселеннях регіону розвиток агротуризму можливий за декількома моделями, а саме: агротуризм як такий; поєднання агротуризму та екотуризму; поєднання агротуризму і етнотуризму, а також поєднання агротуризму, екотуризму та етнотуризму. Досліджено моделі розвитку агротуризму в регіоні, найбільш придатні для сучасного рівня розвитку аграрного сектора. Запропоновано чотири варіанти оцінки соціально-економічної ефективності розвитку агротуристичної діяльності в регіоні та виділені найбільш ймовірні організаційно-правові форми розвитку агротуризму. Охарактеризовано перспективи забезпечення економічної ефективності розвитку агротуристичної діяльності в регіоні.

Ключові слова: агротуризм, агроекотуризм, агроетнотуризм, агроекоетнотуризм, агротуристична привабливість, сільське поселення, економічна ефективність.

Рис.: 2. Літ.: 9.

**THE IMPACT OF AGRICULTURAL ACTIVITY DEVELOPMENT ON IMPROVING
SOCIO-ECONOMIC ACTIVITIES**

PIDVALNA Oksana,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Agrarian Management,
Vinnytsia National Agrarian University
(Vinnytsia)

The article presents various approaches, including the author's understanding, to determining the category of agritourism. The factors of development of agritourism activity in the region (infrastructural, territorial, industrial and socio-cultural) are highlighted. An algorithm for estimating the degree of agritourism attractiveness of both a particular rural settlement and the region as a whole is proposed. The conducted researches have shown, that according to the presence of agritourism attractiveness in rural settlements of the region the development of agritourism is possible by several models, namely: agritourism as such; a combination of agritourism and ecotourism; a combination of agritourism and ethno-tourism, as well as a combination of agritourism, ecotourism and ethno-tourism. The models of agrotourism development in the region, which are most suitable for the current level of development of the agrarian sector, are investigated. Four variants of estimation of socio-economic efficiency of development of agritourism activity in the region are offered and the most probable organizational and legal forms of agritourism development are highlighted. The prospects of ensuring the economic efficiency of the development of agritourism activities in the region are outlined.

Key words: agrotourism, agroecotourism, agro-ethno-tourism, agroekoethnotourism, agro-tourist attraction, rural settlement, economic efficiency.

Fig.: 2. Ref.: 9.

ВЛИЯНИЕ РАЗВИТИЯ АГРОТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА УЛУЧШЕНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

ПИДВАЛЬНА О.Г.,
кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры аграрного менеджмента,
Винницкий национальный аграрный университет
(г. Винница)

В статье приведены различные подходы, в том числе и авторское понимание, к определению категории агротуризм. Выделены факторы развития агротуризма деятельности в регионе (инфраструктура, территориальные, производственные и социо-культурные). Предложен алгоритм оценки степени агротуристической привлекательности как конкретного сельского поселения, так и региона в целом. Проведенные исследования показали, что в соответствии с наличием агротуристической привлекательности в сельских поселениях региона развитие агротуризма возможен по нескольким моделям, а именно: агротуризм как таковой; сочетание агротуризма и экотуризма; сочетание агротуризма и этнотуризма, а также сочетание агротуризма, экотуризма и этнотуризма. Исследована модели развития агротуризма в регионе, наиболее подходящие для современного уровня развития аграрного сектора. Предложено четыре варианта оценки социально-экономической эффективности развития агротуризма деятельности в регионе и выделены наиболее вероятные организационно-правовые формы развития агротуризма. Охарактеризованы перспективы обеспечения экономической эффективности развития агротуризма деятельности в регионе.

Ключевые слова: агротуризм, агроэкотуризм, агроэтнотуризм, агроэкоэтнотуризм, агротуристическая привлекательность, сельское поселение, экономическая эффективность.

Рис.: 2. Лит. 9.

Постановка проблеми. Проблема організації і розвитку агротуристичної діяльності в умовах реформування сільських підсобних виробництв є досить актуальною для вітчизняних вчених і практиків. Необхідно вдосконалення діючих і розробка нових підходів, методів і моделей, які б, з одного боку, враховували наявні загальнотеоретичні напрацювання вирішення даної проблеми, а з іншого – припускали їх практичне застосування в конкретних економічних умовах. Завдання агротуристичної сфери – дати імпульс розвитку окремих сільських поселень, підвищити рівень доходів їхніх жителів, припинити міграційний потік з села в місто за рахунок створення додаткових робочих місць, знизити соціальну напруженість на селі шляхом організації нового специфічного сектора місцевої економіки.

Розробка теоретичних та методичних рекомендацій соціально-економічної ефективності розвитку агротуристичної діяльності в процесі реформування сільського господарства є досить новою і тому актуальною темою для вітчизняної економічної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні питання щодо розвитку агротуристичної діяльності в регіоні, її економічної ефективності, аналізу туристичного бізнесу досліджено в роботах таких вчених-економістів як: а саме питання розвитку зеленого туризму в сільській місцевості представлені праці Ю. Арбузової [1], І. Власенка, О. Лукомської [5], Л. Матвійчук [3], Т. Панюк [5], М. Плотнікової [6], І. Тищук [3], Г. Шимечко [8]. На вивченню питань організаційно-економічних питань розвитку агротуризму в Україні направлені наукові праці А. Амоші, М. Бойко, Л. Дядечко, В. Данильчук, В. Гловацька, Ю. Зінько, В. Липчук, Н. Липчук [2], Л. Мармуль, М. Рутинський, М. Сальська, В. Снітинський. Проблемаам впровадження європейського досвіду ведення агротуризму присвячені наукові праці В. Ткачука [7] та ін.

Проте, на нашу думку саме питання щодо оцінки соціально-економічної ефективності розвитку агротуризму в регіоні з позицій держави, підприємства, жителя сільської місцевості або ж самого туриста є недостатньо вивченими і потребують подальших наукових досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою статті є виявлення передумов забезпечення соціально-економічної ефективності розвитку агротуристичної діяльності в регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Агротуристична діяльність є доволі новим видом у сільськогосподарській сфері, яка сформувалась в процесі її реформування. Єдиної думки щодо визначення поняття агротуризм поки немає. Проте, воно може бути синтезом різних визначень, прийнятих в зарубіжних країнах, де відпочинок в сільській місцевості прийнято

називати агротуризмом, зеленим, сільським туризмом. Існує найбільш повне визначення, розроблене Асоціацією Світового економічного розвитку (СЕР): «Агротуризм – це сектор туристичної галузі, орієнтований на використання природних, культурно-історичних та інших ресурсів сільської місцевості та її специфіки для створення комплексного туристичного продукту». Визначення Асоціацією СЕР є, на наш погляд, найбільш повним, але незрозуміло, що мається на увазі під іншими ресурсами і їх специфікою [8, с.403].

На нашу думку, агротуристична діяльність регіону (аграрний туризм) – це, з одного боку, вид сільських підсобних виробництв, а з іншого, це сектор туристичної галузі, заснований на використанні ресурсів сільських поселень: економічних, природних та культурно-історичних [3].

Агротуристична діяльність в регіоні передбачає економічні відносини трьох суб'єктів: туристичної фірми, господарюючого суб'єкта, який надає агротуристичні послуги, і самого туриста. Специфіка агротуризму, виділяє його серед інших сільських підсобних виробництв тим що це, перш за все, послуга, яка вимагає наявності сільськогосподарських тварин, птахів і рослин, а метою подорожі для туриста є відпочинок, знайомство з сільським життям, сільськогосподарським виробництвом.

Варто виділити наступні фактори розвитку агротуристичної діяльності в регіоні: інфраструктурні, територіальні, виробничі та соціо-культурні фактори оцінки агротуристичної привабливості сільських поселень, що дозволяють сформуванню підходи до управління попитом. На основі цього, нами розроблений алгоритм оцінки агротуристичної привабливості окремих сільських поселень, заснований на виявленні найбільш привабливих аспектів розвитку агротуристичного напрямку, який допоможе сформуванню на початковому етапі діяльності підприємств, що надають послуги агротуризму, попит на власний агротурпродукт (рис. 1).

Рис. 1. Алгоритм оцінки агротуристичної привабливості сільського поселення
 Джерело: сформовано на основі [1]

Агротуристична привабливість, на нашу думку, являє собою сукупність матеріально-технічної бази аграрного сектора і наявності багатих ресурсів, які доповнюються етнокультурами, різноманітністю народних свят, звичаїв, ремесел, промислів. Оцінка агротуристичної привабливості показана наочно в застосуванні до сільського поселення, так і регіону в цілому. Даний алгоритм дозволяє, базуючись на існуючі ресурси конкретного регіону, виявити фактори, що володіють найбільшим ступенем привабливості для туристів. Залежно від цього агротуристичне підприємство повинно визначати власну стратегію і тактику, а також планувати просування агротурпродукту на ринок [1, с.123].

Існують такі різновиди агротуристичної діяльності в регіоні: агротуризм в безпосередній близькості від великих промислових центрів. У сільських пунктах в безпосередній близькості від промислових центрів агротуристична привабливість складається з наступних складових: різноманітність природних ландшафтів; близькість до промислового центру; певна обізнаність потенційних споживачів послуги про стан справ в даному сільському населеному пункті; наявність елементів інфраструктури; задовільна матеріально-технічна база; наявність культурних ресурсів гостинності; агротуризм поблизу широко відомих санаторно-курортних зон і місць масових відвідувань туристами тощо [2].

Проведені дослідження показали, що відповідно до наявності агротуристичної привабливості в сільських поселеннях регіону розвиток агротуризму можливий за декількома моделями, а саме: агротуризм як такий; поєднання агротуризму та екотуризму; поєднання агротуризму і етнотуризму, а також поєднання агротуризму, екотуризму та етнотуризму (рис. 2).

Рис. 2. Загальна характеристика моделей агротуристичної діяльності в регіоні
 Джерело: сформовано на основі [2]

У процесі дослідження нами встановлено, що в регіональному вимірі у «чистому» вигляді вони зустрічаються рідко. На нашу думку, агротуризм отримує розвиток в регіоні у поєднанні з іншими формами туризму. Тому, в сучасних економічних умовах розвитку регіонів варто орієнтуватись на основні характерні ознаки представлених моделей.

Агротуристичні підприємства в період своєї діяльності повинні забезпечити необхідні соціально-економічні результати і домогтись сталого розвитку, мати прибуток від результатів господарської діяльності. Визначаючи соціально-економічну ефективність розвитку агротуристичної діяльності в регіоні нами запропоновано чотири потенційні варіанти її оцінки:

I - Оцінка ефективності з позиції держави: для держави розвиток агротуризму проявляється у збільшенні податкових надходжень від агротуристичної діяльності в регіоні, поліпшенні добробуту і здоров'я громадян, відродження культури малих народностей.

Сутність економічного змісту агротуризму полягає в тому, що туристи витрачають гроші на території того регіону, в якому вони перебувають. Туристи витрачають гроші на різноманітні товари та послуги. Вони оплачують проживання, харчування, транспорт, засоби зв'язку, розваги, товари роздрібною торгівлі, послуги турагентств.

Таким чином, витрати туристів з інших регіонів представляють собою вклади в економіку приймаючого регіону. Наприклад, туристи з інших країн, подорожуючи по Україні і витрачаючи гроші, зароблені в своїй країні, тим самимкладають їх в економіку нашої країни.

Економічний ефект від розвитку туризму багаторівневий. В результаті туристичної діяльності утворюється бюджетний ефект – результат поповнення бюджетів різних рівнів за рахунок податкових надходжень [5, с.80].

II - Оцінка ефективності з позиції самого господарюючого суб'єкта, що надає послуги агротуризму: для господарюючого суб'єкта ефективність від агротуристичної діяльності в регіоні проявляється, перш за все, в отриманні додаткового доходу, розширенні виробництва, його диверсифікації.

Розмір прибутку, який необхідно мати будь-якому агротуристичному підприємству, повинен бути достатнім, щоб покривати ризики з управління, забезпечувати засоби для майбутніх інвестицій.

Для оцінки економічної ефективності діяльності агротуристичного підприємства необхідно визначити склад витрат і доходів. Основними статтями витрат для агротуристичних підприємств є: оплата праці з відрахуваннями на соціальні потреби; витрати на надання житла; витрати на організацію харчування; транспортні витрати, які включають в себе оренду будь-якого транспорту (в тому числі авіа), поточний ремонт техніки; оплата віз, ліцензій; амортизація; поточний ремонт та інші [6, с.98].

Серед найважливіших джерел доходу агротуристичного підприємства слід виділити реалізацію наступних послуг: проживання, харчування, документальне оформлення (візи), транспортування (трансферт, надання сільгосптехніки, коней, транспортування вертольотом), організаційні та консультативні послуги (супровід, перекладач), розваги (екскурсії, прокат сільгосптехніки, кінні прогулянки, наявність бару, більярд, теніс, лазня, сауна, супутникове телебачення, відеопрокат), фото- і відеозйомка, продаж різного роду сувенірів.

III - Оцінка ефективності з позиції жителя сільського поселення: для сільського жителя ефективність від агротуристичного бізнесу проявляється в забезпеченні зайнятості; підтримці соціально незахищених верств населення; поліпшенні утримання житлового фонду; розширенні ринку збуту сільгосппродукції; організації дозвілля та культурно-просвітницької роботи в сільській місцевості.

Ефективність з позиції жителя сільського поселення приймає найбільш яскраву форму соціально-економічної ефективності, висловлює корінні інтереси жителів окремого сільського поселення.

IV - Оцінка ефективності з позиції туриста: для туриста ефективність розвитку агротуристичної діяльності в регіоні проявляється в появі додаткового місця відпочинку, що забезпечує спокійний відпочинок в сільській місцевості, різноманітні природні ландшафти, поліпшення здоров'я.

Виходячи з вищезазначеного нами були виділені найбільш ймовірні організаційно-правові форми розвитку агротуристичної діяльності в регіоні в напрямку забезпечення її соціально-економічної ефективності:

– розвиток агротуризму як одного з видів підсобних виробництв сільськогосподарських підприємств. Сільськогосподарське підприємство саме регулює питання взаємозв'язку ціна-якість, тим самим піклуючись про власний імідж і репутацію. Безумовною перевагою розвитку агротуризму як одного з видів підсобних виробництв сільськогосподарських підприємств є можливість більш масштабного попиту на агротурпродукт. При цьому можливе підвищення доходів підприємства та розвиток інших, супутніх агротуризму, підсобних виробництв [9, с.29];

– сімейний агротуристичний бізнес є досить перспективним, так як вимагає мінімальних витрат. існує два варіанти його розвитку: перший з них - коли сільський житель укладає трудовий договір з турфірмою і береться приймати відпочиваючих у своїй садибі за заздалегідь обумовлену плату; у другому випадку - сільський житель стає індивідуальним підприємцем і укладає з туристичним агентством договір, в якому прописуються права та обов'язки сторін;

– споживчий кооператив з надання агротуристичних послуг.

Ефективність розвитку туризму практично неможлива, якщо не вкладати кошти в розвиток даної галузі (наприклад, реконструкція пам'яток архітектури, що фінансується за рахунок державного бюджету, ремонт доріг). Тут поєднуються інтереси туристів, місцевих, регіональних і державних органів влади, а також інтереси місцевого населення [4].

Регіональні та муніципальні органи влади здатні сформувати туристично привабливий імідж регіону, просунути турпродукт регіону на зовнішній ринок. Довіра з боку агротуристів організаціям, підтримуваним державою, значно вище, відповідно вище попит і дохід підприємств, що займаються агротуристичною діяльністю [7, с.26].

Економічна ефективність від розвитку агротуризму в регіоні досить висока. Основний прибуток підприємства, що надають послуги агротуризму, можуть отримувати за рахунок надання додаткових послуг. Найбільш перспективною формою розвитку агротуризму, на нашу думку, є розвиток агротуризму як одного з видів підсобних виробництв сільськогосподарських підприємств. Принципи створення і функціонування агротуризму як одного з видів підсобних виробництв сільськогосподарських підприємств в значній мірі відповідають інтересам його учасників: для сільськогосподарського підприємства - отримання додаткового прибутку; для туристів - задоволення потреби в здоровому відпочинку; для жителів окремих сільських поселень - додаткові робочі місця, отримання додаткових коштів від продажу продукції особистих підсобних господарств і т.д.; для органів влади всіх рівнів - додаткові податкові надходження, поліпшення життя громадян.

Висновки. Таким чином, щоб забезпечити соціально-економічну ефективність розвитку агротуристичної діяльності в регіоні для початку необхідно оцінити ступінь агротуристичної привабливості сільських поселень регіону за допомогою алгоритму оцінки, далі оцінити економічну ефективність розвитку агротуристичної моделі. Для збільшення доходів агротуризму як нового виду сільських підсобних виробництв необхідно розвивати комплекс додаткових послуг, що включають харчування екологічно чистими продуктами; участь в національних святах (Масниця, Великдень, Різдвяні свята та інші); різні екскурсії з можливістю участі, наприклад, в зборі врожаю, догляду за тваринами тощо. Агротуристичне підприємство повинно прагнути до більш повного використання свого майна, для цього необхідно збільшувати попит на агротуристичні послуги за допомогою: підвищення якості сервісного обслуговування (проживання, харчування, інших послуг); розширення сфери додаткових послуг і торгівлі: встановлення системи знижок для групових турів, сезонних знижок.

Агротуризм позиціонується як найменш витратний спосіб поліпшення економічного становища сільських поселень в регіоні, так як дозволяє використовувати вже наявні ресурси. Економічний ефект від розвитку туризму багаторівневий. В результаті туристичної діяльності утворюється бюджетний ефект – результат поповнення бюджетів різних рівнів за рахунок податкових надходжень.

Отже, агротуристична діяльність створює передумови для перетворення агротуризму у важливий фактор соціально-економічного розвитку аграрного комплексу країни. Вважаємо, що розвиток агротуристичної діяльності в регіоні сприятиме згладжуванню соціальної напруженості в сільських поселеннях регіону.

Список використаних джерел

1. Арбузова Ю.В. Перспективні напрямки розвитку зеленого туризму в Україні. *Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві*. 2013. № 3. С. 120–128.
2. Липчук В.В., Липчук Н.В. Агротуризм: організаційно-економічні засади розвитку. Львів: СПОЛОМ, 2008. 160 с.
3. Матвійчук Л., Тищук І. Сільський зелений туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід: монографія. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2017. 260 с.
4. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. URL: <http://www.minagro.gov.ua/>.
5. Панюк Т.П., Лукомська О.І. Аналіз туристичної галузі України в контексті розвитку сільського зеленого туризму. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки*. 2016. Вип. 31 (2). С. 79–85.
6. Плотнікова М.Ф. Зелений туризм як механізм багатофункціонального розвитку. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Вип. 1. С. 98-100
7. Ткачук В.І. Європейська парадигма сільського туризму в умовах диверсифікації сільської економіки. *Вісник Житомирського НАЕУ*. 2010. № 1. С. 25-35

8. Шимечко Г.І. Агротуризм як чинник активізації сільськогосподарського виробництва. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.Гжицького*. Т.10. №3(38), Львів, 2008. С. 402-407.

9. Vlasenko I. State enterprise in rural green tourism Ukraine and abroad. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*. 2017. № 19 (76). P. 26–30.

References

1. Arbuzova, Y. (2013) Perspektyvni naprjamky rozvytku zelenogo turyzmu v Ukraini [Perspective directions of development of green tourism in Ukraine], *Information technology in education, science and production*, No. 3, P. 120-128.

2. Lipchuk, V., Lipchuk, N. (2008) Agroturyzm: organizacijno-ekonomichni zasady rozvytku [Farm tourism: organizational and economic principles of development], *Lviv: SPOLOM*,. 160 p. (in Ukrainian)

3. Matviychuk, L., Tyshchuk, I. (2017) Sil's'kyj zelenyj turyzm jak faktor regional'nogo rozvytku: metodologichnyj aspekt ta praktychnyj dosvid [Rural green tourism as a factor of regional development: methodological aspect and practical experience], *Lutsk: RVB of Lutsk National Technical University*, 260 p. (in Ukrainian)

4. Official site of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine Available at: <http://www.minagro.gov.ua/>.

5. Panyuk, T., Lukomskaya, O. (2016) Analiz turystychnoi' galuzi Ukrainy v konteksti rozvytku sil's'kogo zelenogo turyzmu [Analysis of tourism industry of Ukraine in the context of development of rural green tourism], *Bulletin of the Priazov State Technical University. Series: Economic Sciences*, 31 (2). P. 79-85.

6. Plotnikova, M. (2018) Zelenyj turyzm jak mehanizm bagatofunkcional'nogo rozvytku [Green tourism as a mechanism for multifunctional development], *Eastern Europe: Economics, Business and Management*. Vol. 1. P. 98-100

7. Tkachuk, V. (2010) Jevropejs'ka paradygma sil's'kogo turyzmu v umovah dyversyfikacii' sil's'koi' ekonomiky [European Paradigm of Rural Tourism in the Diversification of the Rural Economy], *Visnyk of Zhytomyr NAEU*, № 1, P. 25-35

8. Shimechko, G. (2008) Agroturyzm jak chynnyk aktyvizacii' sil's'kogospodars'kogo vyrobnyctva [Farm tourism as a factor in the activation of agricultural production], *Scientific herald of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology named after SZGzhytskyj*, Т.10, №3 (38), Lviv, P. 402-407.

9. Vlasenko, I. (2017) State enterprise in rural green tourism Ukraine and abroad. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, № 19 (76), P. 26–30.

Інформація про автора

ПІДВАЛЬНА Оксана Григорівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри аграрного менеджменту, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: pog@vsau.vin.ua).

PIDVALNA Oksana – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Agrarian Management, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3 Soniachna Str., email: pog@vsau.vin.ua).

ПІДВАЛЬНА Оксана Григорьевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры аграрного менеджмента, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: pog@vsau.vin.ua).

